

Replik til Kaare Rübner Jørgensen

Af Jørgen Nybo Rasmussen

Med sin artikel vil Kaare Rübner Jørgensen vise, at min opfattelse af Broder Jakob den Danskes identitet og liv er en ren fiktion, et korthus, som han nu har bragt til fald. Inden jeg tager stilling til dette, skitserer jeg først i korthed det resultat af min forskning, som han angriber.

Afvisningen af Broder Jakobs historie er ikke ny, men tværtimod århundrede gammel i dansk historieskrivning. Franciskanerordenens generalminister, Franciscus Gonzaga, var den første i Europa, der allerede 1587 skrev om ham i sin ordenshistorie: *De origine Seraphicæ Religionis Franciscanæ*, side 1286. Skønt han her ikke blot blev betegnet som dansker, men også som medlem af kongefamilien, tog ingen dansk historiker emnet op til undersøgelse. Den østrigske præst og historiker Peter Damian Steidl var den første, der år 1900 skrev om ham på dansk, idet han præsenterede det gamle maleri af Jakob, der siden 1600-tallet havde hængt i Franciskanerklostret i Graz.¹ Steidl fortsatte sine studier og søgte især at løse problemet om, hvem Jakob egentlig var. Hans vigtigste bidrag udkom i *Varden* 1907, *Historisk Tidsskrift* 1929 og i *Credo* 1935.² Da de gængse genealogier over kongehuset ikke anførte nogen Jakob, foreslog Steidl, at han kunne have været en uægte søn af diverse danske konger, dog uden overbevisende resultat.

Under mit historiestudium var mit speciale :»Franciskanernes sidste dage i Danmark«, 1957.³ Dets hovedemne var en analyse af kildeskriftet: »Krøniken om gråbrødrenes fordrivelse fra deres klostre i Dan-

-
1. Anm.: Henvisninger til Rübner Jørgensens nærværende artikel skrives: »KRJ. xx«. Peter Damian Steidl: »Et interessant billede«, *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne*, 1900, s. 634-636.
 2. P. D. Steidl: »Jacobus Dacianus«, *Varden*, 5. årg. 1907, s. 16-20.- Samme: »Jacobus de Dacia« i *Historisk Tidsskrift*, 9. rk. 6. bd. 1929, s. 273-277. Samme: »Kongehusets stilling til observanterne i Danmark« i *Credo. Katolsk tidsskrift*, 16. årg. 1935, s. 241-247.
 3. Jørgen Nybo Rasmussen (i det følgende JNR): *Franciskanernes sidste dage i Danmark*. Utrykt hovedfagsspeciale i historie, 1957.

mark«, kort kaldet: »Uddriveskrøniken«.⁴ Arbejdet førte mig til at revidere tidligere teorier om dette skrifts oprindelse. Den broder »Jakob«, der havde skrevet kapitlet om klostret i Viborg, deltog som provincialministerens socius »Jakob Johansen« i kampen for at redde klostret i Næstved. Min sammenlignende analyse af teksten i de 14 kapitler viste også, at han var identisk med »vicegardianen Jakob« i Malmø, hovedpersonen i forsvaret for sit klostres beståen, og at han selv senere skrev dette kapitel foruden andre afsnit af »Uddriveskrøniken«.

Sammen med filologen Jan Pinborg udgav jeg 1963 i *Historisk Tidskrift*: »Broder Jakob Johansen og Uddriveskrøniken«.⁵ Pinborg havde kontrolleret og i alt væsentligt bekræftet min tekstanalyse. Senere blev han som bekendt en anset professor i klassisk og middelalderlig latin med en hovedrolle for stiftelsen af det nuværende Center for Europæiske Middelalderstudier ved Københavns Universitet. I vor artikel havde vi antydnet muligheden for, at denne Jakob kunne være identisk med den Broder Jakob, som Steidl ud fra Gonzaga og hans mexikanske og franciskanske kilder havde præsenteret som dansk kongesøn og indianermisionær. Denne tolkning begrundede og udviklede jeg i artiklen: »Jacobus de Dacia«.⁶ Problemet om, hvori det hævdede slægtskab med kongehuset kunne bestå, var dog stadig ikke løst. I 1965 blev en sammenfatning af de to artikler oversat til italiensk og udgivet i *Archivum Franciscanum Historicum* og dermed internationalt kendt.⁷ Snart derefter opdagede jeg den kilde, der som et »missing link« klarlagde Jakobs slægtskab med kongehuset, nemlig en notits i Hermann Hamelmanns *Oldenburgische Chronik*, som siger, at »kong Hans med sin dronning Christine havde tre sønner: Johan, Carsten (= Christian II) og Jakob«.⁸

4. *De expulsionem Fratrum Minorum*, udg. af M. Cl. Gertz i *Scriptores minores historiae danicae medii aevi*, bd. 2, 1922, s. 325-367. Nyeste danske oversættelse ved H. Heilesen: *Kroniken om gråbrødrenes fordrivelse fra deres klostre i Danmark*, København 1967.

5. JNR og Jan Pinborg: »Broder Jacob Johansen og Uddriveskrøniken« i *Hist. Tidskr.* 12. rk.1. bd. 1963, s. 193-223.

6. JNR: »Jacobus de Dacia«, *Catholica*, 20. årg. Kbhv. 1963, s. 109-126. – Tysk udgave i *Franziskanische Studien*, 45. årg. 1963, s. 314-337.

7. JNR og Jan Pinborg: »Fra Giacomo della Danimarca e la Cronaca dell'espulsione dei Frati Minori Danesi«, *Archivum Franciscanum Historicum*, 58 årg., Firenze 1965, s. 48-88.

8. JNR: »Giacomo della Danimarca. Aggiunta sui suoi natali«, *Archivum Franciscanum Historicum*, 58. årg., 1965, s. 330-331. Samme: »Jacobus de Dacias herkomst«, *Catholica*, 22. årg. 1965, s. 134-135.

De afgørende kilder var nu fremdraget, og en sammenhængende biografi om Broder Jakob kunne skrives. Dog var der fortsat behov for dyberegående videnskabelige undersøgelser af de mest komplicerede spørgsmål. I 1974 udgav jeg: *Bruder Jakob der Däne als Verteidiger der religiösen Gleichberechtigung der Indianer in Mexico im XVI. Jahrhundert*.⁹ Det var en kritisk tolkning af kilderne til og en redegørelse for den usædvanlige indsats, som Jakob længe havde været anerkendt for i den nyere missionshistoriske litteratur, nemlig hans kritik af den kirkeretslige forskelsbehandling, som ramte de kristnede indianere i Latinamerika i 1500-tallet. Det andet særlig omstridte tema var spørgsmålet om hans identitet. Herom handlede: *Broder Jakob den Danske, kong Christian II's yngre broder*, 1986.¹⁰ Her fremlægges og diskuteres først de relevante kilder i orden efter de historiske milieuer, hvorfra de stammer, nemlig: Danmark, Sachsen, Oldenburg, Mexiko og Mecklenborg. I anden del behandles særlige problemer: Jakobs rolle i »Uddriveskrøniken«, mulige spor efter ham i Odense, hans ry som teolog og kyn dig i de tre klassiske sprog, og en forklaring på tavsheden om ham i de danske kilder. Denne tavshed skyldtes oprindeligt hans eget religiøst begrundede valg af anonymitet, men blev en politisk nødvendighed, efter at hans broder Christian II 1520 påberåbte sig at være kong Hans' eneste søn og dermed at have ubetinget arveret til Sverige. Skønt disse kilder hver for sig er utilstrækkelige, dokumenterer de tilsammen Jakobs identitet. Han blev født som den tredje søn i ægteskabet mellem kong Hans og dronning Christine ca. 1483. På et ukendt tidspunkt indtrådte han i sine forældres yndlingsorden, franciskanerne. Han fremtrådte som viceguardianen Jakob i Malmø ca. 1527-1530 og derefter som provincialministerens »socius« Jakob Johansen 1531-34, da han både redigerede og var den største bidragsyder til »Uddriveskrøniken«. Som følge af forbuddet mod tiggermunke i den lutherske »Kirkeordinans« 1537 måtte han forlade Danmark og var 1539 i eksil i Mecklenborg. Her udstedte han som provincialminister under navnet »Jacobus Gottorpianus« 3 breve og en bogdedikation til sine medbrødre. Derefter drog han til Spanien, hvor kejser Karl V 1542 godkendte hans kald som

9. JNR: *Bruder Jakob der Däne als Verteidiger der religiösen Gleichberechtigung der Indianer in Mexico im XVI. Jahrhundert*, Institut für europäische Geschichte Mainz, No. 58. Wiesbaden 1974, 117 sider.

10. JNR: *Broder Jakob den Danske, kong Christian II's yngre broder*. Odense University Studies in History and Social Sciences, vol. 98. Odense 1986, 143 sider.

missionær i Mexiko. Samme år krydsede han Atlanten fra Sevilla til Vera Cruz. De ældste missionshistoriske beretninger i »Ny-Spanien«, nu Mexiko, beskrev ham som født i Danmark, af dansk kongeslægt og tidligere provincialminister i »Dacia«. De priste hans personlige kvaliteter og indsats som missionær, men tilslørede hans lidt for dristige indsats for indianernes kirkelige ligestilling. Han døde ca. 1566 i klostret Tarecuato i Michoacán.

Dette levnedsløb inspirerede forfatteren Henrik Stangerup til 1991 at skrive romanen *Broder Jakob*, der snart blev oversat til 7 sprog.¹¹ I mange år har jeg haft forskningsmæssig forbindelse omkring Jakob med den mexikanske præst og ansete historiker Alberto Carrillo Cázares. Han tog initiativet til, at mine to ovennævnte bøger blev oversat til spansk og udgivet samlet på »El Colegio de Michoacán« i Zamora under titlen: *Fray Jacobo Daciano*, 1992.¹²

Da Mexikos præsident, Felipe Calderón, i februar 2008 modtog dronning Margrethe og prins Henrik under det første danske statsbesøg i Mexico nogensinde, afsluttede han besøget med at invitere regentparret til Michoacán, hvor han personlig foreviste dem to af de klostre, hvor den første dansker i Mexico dronningens fjerne slægtning Broder Jakob havde virket. Præsidenten stammer selv fra området, i hvis historie Broder Jakob fortsat har en stor plads.¹³

— — —

Den her skitserede opfattelse af Jakobs identitet og liv har således fået betydelig tilslutning. Blandt danske historikere har meningerne været delte. Efter udgivelsen af *Broder Jakob den Danske, kong Christian II's yngre broder*, kom tre afvisende anmeldelser af henholdsvis Benito Scocozza, Jens E. Olesen og Jørgen Mikkelsen, som jeg besvarede i *Historisk Tidsskrift* 1991,¹⁴ hvorefter debatten gik i stå. Kaare Rübner

11. Henrik Stangerup: *Broder Jakob*, København 1991. Roman. Oversættelser til norsk, svensk, engelsk, fransk, tysk, spansk og italiensk.

12. JNR: *Fray Jacobo Daciano*, El Colegio de Michoacán, Zamora Mich. Mexico 1992, 222 sider.

13. Presseomtale i bl.a. *Jyllandsposten*, 17. febr. 2008 – *Ritzaus bureau*, 22. febr. – Reportage om statsbesøget i TV 1, 27. febr.

14. JNR: »Broder Jakobs sidste landsforvisning«, *Historisk tidsskrift*, bd. 91, 1991, s. 343-352.

Jørgensen fortsatte dog 1996 kritikken i *Katolsk Orientering* og fik mine svar. I 2001 udgav han i *Kirkehistoriske Samlinger*: »Tabernes historie«, der afviser Jan Pinborgs og min ovenfor omtalte tolkning af »Uddrivelseskrøniken«s tilblivelse.¹⁵

KRJ's nærværende artikel må vel forstås som en fortsættelse heraf. I en omfattende syntese vil han endeligt bevise, at min »Broder Jakob-konstruktion« er en grov historisk misforståelse og spildt ulejlighed. Denne skarpe udfordring vil jeg i det følgende forholde mig til.

Rübner Jørgensens fremgangsmåde er den, at han kritisk gennemgår alle relevante kilder til Broder Jakobs historie, både dem Steidl og jeg allerede har benyttet samt enkelte andre, der dog intet virkelig nyt bringer. Men han når til helt forskellige, oftest direkte modsatte tolkninger end mine. Han erklærer det som sit mål at »samle den handske op«, som jeg havde kastet med ordene om, at »min tese om Jakob nok var blevet modsagt, men aldrig videnskabeligt modbevist af danske historikere«. Dette modbevis vil han nu bringe, idet han vil gøre rede for, »hvad der er realiteter, og hvad der er myter i fænomenet »Broder Jakob«.¹⁶

Denne målsætning lyder umiddelbart helt rigtig. Enhver historiker har selvfølgelig til opgave at søge den historiske sandhed, så godt det med kildernes hjælp kan lade sig gøre, og i den forbindelse netop afsløre fejl og misforståelser. Men for KRJ drejer det sig om noget mere. Hvad betyder nemlig ordet »myte« for ham? I vore dage bruges ordet ofte journalistisk: om en opfattelse af historien, som nogen anser for forældet eller forkert og vil erstatte med sin egen angiveligt bedre forståelse. Ustandseligt læses, at man nu vil afsløre »myter« om f. eks. Besættelsestiden eller Den kolde Krig. Men KRJ's myte-begreb har et mere specielt indhold. De »ny-spanske« beretninger opfatter han generelt som upålidelige med den begrundelse, at de »vurderer alt indenfor rammerne af et bibelsk...tolkningsunivers«, har et »mytisk-religiøs« eller et »hagiografisk træk«.¹⁷ Om den vigtigste primære kilde om Broder Jakob, Diego Muñoz *Descripcion*,¹⁸ erklærer han det som sit mål at ville

15. KRJ: »Tabernes historie. Franciskanernes Uddrivelseskrønike: forfattere, datering og formål«, *Kirkehistoriske Samlinger* 2001, s. 37-102.

16. KRJ: »Broder Jacob den Danske. Myter og realiteter«, *Kirkehistoriske Samlinger* 2011, s. 27-84.

17. KRJ: s. 41, 68, 70f.

18. Diego Muñoz: *Descripción de la Provincia de los Apóstolos San Pedro y San Pablo en las Indias de la Nueva Espana*, udg. Atanasio Lopéz i *Archivo Ibero-Americano*.

»dekonstruere og demytologisere hans narrativ«. ¹⁹ Dermed vil han vise, at både Muñoz og de af ham afhængige yngre kilder mangler historisk troværdighed.

Men med denne målsætning afslører han jo sine egne paradigmer, sin afhængighed af bestemte litteraturhistoriske og exegetiske skoler. »Dekonstruktivismen« er en litteraturkritisk retning, der lanceredes i 1960'erne af franske forskere som Jaques Derrida. Den går ud på, at rigtig forståelse af en tekst beror på, at man uden hensyn til konteksten splitter den op og analyserer den alene i sine egne bestanddele. »Afmytologisering« er en teologisk skole fra 1950'erne, især fremført af den tyske teolog Rudolf Bultmann, med talrige efterfølgere. Den afviser a priori mirakler og andre overnaturlige træk i Bibelen som uhistoriske legender. ²⁰ Under disse forudsætninger er der selvfølgelig mange træk i kilderne om Broder Jakob, KRJ forkaster som »religiøs make-up« m.m.

Under sin »dekonstruktion« vil han altså adsplitte teksterne i deres bestanddele og samtidig »afmytologisere« dem. Skønt han i denne artikel ikke går så vidt som under den atomisering af »Uddrivelseskrøniken« i enkelte ord, som han foretog i »Tabernes historie« 2001, er metoden i bedste fald groft ensidig. ²¹ Den grundlæggende fejl er dog, at KRJ ignorerer den metodiske forskel på at analysere en litterær, dvs. en fiktiv tekst, og et historisk kildeskrift. »Dekonstruktion« kan ikke bruges til at bedømme de realiteter, som kilderne vidner om. Kilder er menneskelige dokumenter, der kræver, at man sætter sig ind i ophavsmændenes identitet, forudsætninger og samtid samt begivenhedernes historiske baggrund. Ellers forstår man dem simpelthen ikke. I vor tid har mange historikere fået en ny forståelse for, at »mytiske« eller »hagiografiske« træk i kilderne ikke nødvendigvis gør dem utroværdige eller uegnede som historiske vidnesbyrd. - Dette er dog dybest set næppe et spørgsmål om kildekritik, men om arten af historikerens egen livsanskuelse.

cana, årg. 9, bd. 54, Madrid 1922, s. 341-425. - KRJ: den spanske tekst og en dansk oversættelse, s. 79-84.

19. KRJ, s. 43.

20. »Dekonstruktivismen« se f. eks. *Verdens Litteraturhistorie*, bd. 7, 1995, s. 110. »Afmytologisering« = »Entmythologisierung« i K. Rahner & H. Vorgrimler: *Kleines theologisches Wörterbuch*, 1961, s. 89-91.

21. I KRJ: I »Tabernes historie« bygger meget af argumentationen på opsplitning og optællinger af tekstens enkelte ord.

Der er også andre særpræg ved KRJs fremgangsmåde. Ofte »beviser« han mine svigtende evner som historiker og nedgør mine resultater, mens han samtidig ignorerer de argumenter, hvormed jeg allerede har begrundet dem. På den måde giver han jo sig selv let spil, men videnskabelig redeligt er det ikke. I det følgende kommer jeg ind på flere eksempler. - Det er også påfaldende, at KRJ er en ukritisk tilhænger af den opfattelse af den spanske kolonisation af Latinamerika, som man kalder »legenda nigra«= den sorte legende, der udelukkende fokuserer på de negative sider ved denne periodes begivenheder. Han burde supplere sine referencer med moderne latinamerikanske historikere for at få et mere nuanceret billede af denne store verdensdels historie.

— — —

På den snævre plads i denne replik kan jeg umuligt besvare alle de kritikpunkter, KRJ fremfører. Derfor vil jeg her begrænse mig til et enkelt tema, nemlig det, der nok umiddelbart interesserer mest, nemlig spørgsmålet om, hvorvidt Jakob tilhørte datidens danske kongehus eller ej.

Det er allerede sagt, at oplysningen om, at franciskanermissionæren i Mexico Broder Jakob den Danske tilhørte det danske kongehus, hverken er min opfindelse eller nogen nyhed. Siden Franciscus Gonzaga 1587 udgav sin franciskanske ordenshistorie, har den været tilgængelig for Europas lærde. I Danmark var den dog åbenbart ukendt, eller er a priori blevet afvist som en myte eller en historisk fejl. Da den kritiske historieforskning nåede til Mexiko i 18- og 1900-tallet, blev de manuskripter fundet og udgivet, der havde været kilder til Gonzaga og til senere værker om Mexikos missionshistorie, nemlig Diego Muñoz': *Descripcion...de la Prov. S. Pedro y S. Paulo in Michoacán* i 1922 og Gerónimo de Mendieta: *Historia Eccleastica Indiana* i 1871. I forord til udgaverne blev det påvist, at Muñoz' »Beskrivelse« var et led i Gonzagas indsamling af materiale til sin ordenshistorie, og ret præcist kan dateres til ca. 1583, mens Medietas »Indianske kirkehistorie« blev til i løbet af årene 1571-1596.²² Begge disse primære kilder meddeler med lidt forskelligt ordvalg, at broder Jakob den Danske tilhørte den danske kongeslægt.

22. JNR: 1974, s. 34-36, 46-54 og JNR: 1986, s. 38-46 gøres der rede for disse primære kilders tilblivelse og historiske værdi.

Grundlaget for en seriøs historisk forskning skulle dermed være til stede. Det var dog kun P. D. Steidl og mig selv, der tog fat på en egentlig undersøgelse. – Men KRJ anfægter disse primære kilders troværdighed. Således skriver han, at der er andre eksempler på, at mexikanske kronikører tillagde visse brødre kongelig afstamning – for Pedro af Gents vedkommende endog slægtskab med kejseren. Men »alle disse oplysninger er usande. Derfor vil jeg anse det samme for gældende i Jacobs tilfælde«. ²³ Dette må kaldes en meget tvivlsom analogislutning. Netop Pedro af Gents slægtskab med Karl V som hans uægte fødte onkel, er almindelig antaget af forskningen. KRJ prøver da også at forbedre sin påstand med, at det var »almindeligt i hagiografisk litteratur at tildele fromme personer og helgener fornem byrd«. Men hverken Muñoz eller Mendieta havde et »hagiografisk« mål. De ville skrive historie, ikke helgenbiografier. Som katolske kristne udelukkede de på den anden side ikke principielt tegn på hellighed hos deres personer. KRJ forsøger sig da også med en endnu »bedre« forklaring. Han »gætter på«, at medbrødrene af Jakobs tilnavn »Gottorpius« selv havde sluttet sig til, at han måtte være af kongeslægt, fordi Jakob havde fortalt, at »Gottorp var et kongeslot«! Men ingen kilder i Mexiko kalder Jakob for andet end »Daciano« eller »de Dacia«. Især er det dog kuriøst, at KRJ her bruger »Gottorpius«-navnet som en forklaring på de mexikanske brødres tro på Jakobs kongelige herkomst, som strider imod hans afvisning af det samme argument i anden forbindelse. ²⁴ I sin »exkurs« om Jakob som kongesøn nøjes han for de mexikanske vidnesbyrds vedkommende med ret flot at henvise til sin eget tidligere »gætterier«. Han har, skriver han der, allerede »påvist deres fejlagtige tolkning af Gottorpius-navnet«, og dermed »forklaret«, hvorfor de kaldte ham kongelig. ²⁵

Min egen opfattelse af de mexikanske kilder kan absolut ikke genføres på denne måde. ²⁶ Diego Muñoz var både vel orienteret og under kontrol af sin provincial og sine medbrødre, da han skrev sin klart strukturerede rapport til sin ordensgeneral om Franciskaner-provinsen i Michoacan. Både den ærefulde førsteplads, han der tildelte Fray Jacobo Daciano, og dens indhold var ikke blot Muñoz' personlige me-

23. KRJ, s. 45.

24. KRJ, s. 36f. Se nedenfor JNR, s. 231-233.

25. KRJ, s. 74.

26. JNR, 1986, s. 34-54.

ning, men har svaret til konsensus i provinsen kun ca. 17 år efter Jakobs død i 1566. Mendieta var delvis afhængig af Muñoz, men bragte også uafhængigt stof. Især berettede han omhyggeligt, at han selv havde mødt Broder Jakob på et provinskapitel i byen Huetjozingo i Puebla (nok i 1557 eller i 1560). Det var i sammenhæng med netop dette møde han skrev, at Jakob »var født i Danmark og stammede fra dets kongehus«.²⁷

Selve oplysningerne om Jakobs identitet kan ikke hidrøre fra nogen anden end ham selv. Ingen havde jo ledsaget ham fra Danmark. KRJ mener, at hvis han virkelig var af kongefamilien, ville han også have navngivet sine slægtninge.²⁸ Men hvad havde det egentlig sagt medbrødrene, der jo næsten intet kendskab havde til dette fjerne land? Der-til kom, at Jakob ikke ville fremhæve sig selv eller have nogen særstilling, men blot være franciskanerbroder blandt andre. Derfor opkaldte han sig i Mexico kun efter sin danske nationalitet. Ordensledelsen har dog naturligvis kendt hans fulde identitet, herunder hans herkomst, og at han havde været provincial i sin hjemprovins »Dacia«.

Hvad de primære kildeskrifter skrev om Jakobs identitet, må netop gengive, hvad ordensledelsen vidste om denne fremmede medbroder. Lad os se nærmere på de tre kendetegn. De bestod i, at han 1. var født i »det danske rige«, 2. at han tilhørte dette lands kongeslægt og 3. at han havde været provincialminister i »Dacia«, hvilket både kunne betyde i landet Danmark og af de franciskanske observanters ordensprovins »Dacia«, der efter 1519 omfattede alle danske klostre. Af disse tre kendetegn kan de to umiddelbart bekræftes. At han var dansk af fødsel udtrykte han som sagt selv med sit tilnavn. I sine egne dokumenter og i de mexikanske krøniker kaldes han: »Jacobo de Dacia«, »Jacobus Danus« eller »Jacobus Daciano«. Hans tidligere embede som provincialminister for provinsen »Dacia« bekræftes to andre steder, nemlig i passagerlisten for overfarten fra Sevilla til Vera Cruz 1542, hvori han betegnes »El provincial de Dacia«²⁹, men især af den titel, han selv anvendte i brevene i Mecklenborg 1539: »Jacobus Gottorpius minister

27. Gerónimo de Mendieta: *Historia Ecclesiástica Indiana*, 2. udg., Mexico 1945, bd. 3, s. 26.

28. KRJ, s. 44f.

29. JNR, 1986, s. 49-52. – José Castro Seoane: »Aviamiento y catálogo de las misiones en el siglo XVI«, 2. del = »Expediciones Franciscanas 1526 a 1545«, *Missionalia Hispanica*, 14. årg. No. 40, Madrid 1957, s. 156-157.

provincialis provincie Dacie ordinis fratrum minorum«. Når altså to af kendetegnene sikkert kan verificeres, er det jo en god grund til at antage, at heller ikke det tredje, hans tilhørsforhold til den danske kongeslægt eller kongehus, blot var en myte. – Vanskeligheden har dog hele tiden været, at en Jakob ikke figurerer i de ældre danske kongegenealogier eller hos tidens danske historikere.

Som nævnt viste løsningen sig at være, at han omtales udenfor Danmark, nemlig af den oldenborgske historiker Hermann Hamelmann. Danske historikere har tilbøjelighed til at mene, at løsningen på vor histories problemer bør findes i indenrigske kilder for at være troværdige. I dette tilfælde må man dog huske, at det danske kongehus siden Christian I's kaldelse til den danske trone 1448 var det oldenborgske hus, dvs. en ret ny forgrening af den oldenborgske greveslægt. Det er derfor ikke spor overraskende, at grevskabets 1500-tals historiker kunne fremdrage materiale om familien, der var ukendt i Danmark. I min egen undersøgelse af Hamelmann påviste jeg, at den randnotits i den »Gamle Sächsische Krønike«, som var hans kilde, både virker autentisk i sig selv og har en naturlig forklaring i den krise i grevskabets historie, der ramte det 1482-1484. Af politiske og dynastiske grunde blev det netop da vigtigt for grevefamilien at have rede på, hvilke børn der fandtes i familiens danske gren. Derfor nævnes de tre børn, der var født på det tidspunkt.³⁰

Men KJR betegner min »tiltro« som »forbavsende« og insinuerer, at den blot skyldes, at »ellers går kabalen ikke op«! Foruden dermed at beskyldte mig for bevidst forfalskning, affærdiger han også mine argumenter for notitsens tidlige tilblivelse, der jo ellers logisk nok forklarer, at den ikke medtager de kendte yngre børn i ægteskabet som Elisabeth (f. 1485) og Frans (f. 1497). Men KRJ hævder, at denne argumentation »holder ad Wandelsbeck til«. ³¹ Forhåbentlig er dette kun et galt citat af den gamle talemåde om, at »noget gælder til Wandsbeck«? Denne vending kommer jo af, at Wandsbeck var Det gamle Monarkis grænseby øst for Hamborg, hvor de her solgte lotterisedler også skulle indløses! Historievidenskab er der i hvert fald ikke meget af i KRJs udfald.

KJR medgiver ganske vist, at Hamelmanns kilde er randnoten i *Die alte Sächsische Chronik*. Men han anfægter dens pålidelighed, fordi

30. JNR, 1986, s. 20-34

31. KRJ, s. 77.

Carsten (Christian) her anføres som den anden søn, mens han senere blev hyldet som dansk tronfølger, fordi han var førstefødt (primogenitus). Men i de originale hyldningsbreve er billedet et andet. I 1487 kaldes han blot »kong Hans søn«. I den første svenske hyldning 5. dec. 1497 kaldes han den »ældste søn«, men i den anden danske hyldning 1512 igen kun »søn«. Forklaringen er, at lillebroderen Frans 1497 netop var født, men døde allerede 1511, så den dynastiske rolle, der ifølge Odense-epitafiet var tiltænkt ham 1512, igen var bortfaldet. Betegnelsen »primogenitus« om Christian II findes ikke før i »Skibykrøniken«s kongegenealogi, som oprindeligt menes forfattet kort før 1520.³²

Her er ikke plads til, at jeg kan forsvare alt det i min bog om Jakobs identitet, som KRJ vil opløse i sit dekonstruktivistiske syrebad. – Men for eksempel håner han det, når jeg om kendskabet til kongeslægten genealogi i Danmark skriver, at det dengang »har langt fra været almeneje«.³³ Dermed mente jeg, at datidens uvidenhed står i grel modsætning til nutidens massemedier, der delagtiggør folket i alle detaljer om kongehuset. KRJ burde hellere have taget stilling til, at jeg ligefrem støvsugede alle datidens danske historikere for oplysninger. De omtalte ikke Jakob, men jo heller ikke børnene Johan og Ernst, som vi må til sachseren Georg Spalatin for at få navnene på. Spalatin angav at have sin viden fra hertug Franz af Braunschweig-Lüneburg.³⁴ KJR påstår nu uden grund, at jeg skulle have afvist, at Franz kunne have denne viden fra sin moder, Margrethe, der var dronning Christines søster.³⁵ Det er muligt, men faktisk anser jeg en anden sammenhæng for langt mere sandsynlig. Efter Christian II's fordrivelse fra Danmark i 1523 besøgte han bl. a. sin dengang 15-årige fætter, hertug Franz. Det er derfor rimeligt at tro, at det var Christian II's meddelelser om sine søskende, Franz senere videregav. Men mødet fandt sted kun tre år efter, at Christian II i forbindelse med sin arvehyldning i Sverige 1520 havde hævdet ikke at have overlevende brødre. Han havde altså en klar politisk interesse i kun

32. Disse hyldninger er udgivet: 1487 i *Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediaevalis*, 2. rk. Nr. 6137. 1497 i C. F. Allen: *De tre nordiske rigers historie*, bd. 1, 1864, s. 155. – Hyldningen 1512: ibidem, bd. 2, 1865, s. 3-4 og 574f. Epitafiet for Frans i Birgitte Bøggild Johanssen: *Danmarks Kirker, Odense amt. St. Knud*, København 1996, s. 730-733. – *Skriver af Paulus Heliæ*, bd. 6, København 1937, s. 61.

33. KRJ, s. 74.

34. JNR, 1986, s. 11-20.

35. KRJ, s. 75.

at omtale de tre brødre, der var døde som børn: Johan, Ernst og Frans, mens han tav om den stadig levende Jakob.

Det er ikke lykkedes mig at blive klog på, hvordan KRJ egentlig opfatter min tolkning af, hvordan det lykkedes for Christian II at blive anerkendt som arvekonge af Sverige i 1520 ved at påberåbe sig at være eneste overlevende søn og dermed eneste arving efter kong Hans.³⁶ På den ene side synes han at regne min forklaring for »fantasiernes luftige verden«, på den anden side kunne han egentlig godt tiltro Christian II en sådan løgn!³⁷ – Derimod afviser han, at Jakob oprindelig på grund af sit franciskanske kald til ydmyghed selv skulle have valgt at fortie sin herkomst. Ikke blot har hans foresatte vidst, hvem han var, men de ville med stolthed have fremhævet, at de havde en kongesøn i deres orden! Alle vidste således, at broder Ludwig af Anhalt var en fyrstesøn, som selve Luther kendte og havde set tigge i Magdeburgs gader. Men som ovenfor sagt gælder det også her, at analogier kan være interessante, men de udgør ikke beviser. – Endelig mener KRJ, at en hemmeligholdelse af Jakobs identitet i hans danske tid var en politisk umulighed, fordi fødsler og opdragelse af kongebørn var kendte af alle omgivelserne, af slægtninge, gejstlige og rigsråder m.m. Fødslen eller dåben må have været fejret i offentlighed. Som eksempel nævner han indbydelserne til fejringen af dronning Elisabeths kirkegang efter fødslen af Christian IIs (i øvrigt snart afdøde) søn i 1523.³⁸ Men dette var netop ikke nogen tradition, men faktisk det første kendte danske eksempel på en officiel fejring af en prinsefødsel i det hele taget. Hverken fra Christian IIs egen fødsel i 1481 eller hans øvrige søskendes kendes der til nogen fest. Så heller ikke deraf kan der udledes noget argument mod Jakobs herkomst som kongesøn.

Ved uden fordomme at anvende helt normal historievidenskabelig kildekritik er det hermed vist, at Hamelmanns notits ikke blot generelt bekræfter de mexikanske oplysninger om, at Jakob var af dansk kongeslægt, men at den supplerer deres manglende oplysninger om, hvori dette slægtskab bestod ved at meddele, at Jakob var kong Hans' og dronning Christines tredje barn.

36. JNR, 1986, s. 109-118.

37. KRJ, s. 78.

38. KRJ, s. 79.

Denne erkendelse af Jakobs identitet må altså lægges til grund, når det nu skal dreje sig om at vurdere kilderne fra Mecklenborg: de fire breve og bogdedikationen, som 1539 blev udstedt af provincialministeren for franciskanerprovinsen Dacia, Broder Jacobus Gottorpius, eller som handler om ham. Det er allerede sagt, at disse breve absolut sikkert dokumenterer identiteten mellem denne Jakob og Jakob den Danske i Mexiko, idet han ifølge passagerlisten fra Sevilla og hos Muñoz og Mendieta netop betegnes som tidligere provincial for franciskanerne i Dacia. Opgaven består kun i at overveje, hvad Jakob kan have ment med her så markant at bruge netop tilnavnet: »Gottorpius«, dvs. »af Gottorp«, »fra Gottorp« eller »den Gottorpske«. I min bog har jeg grundigt gennemarbejdet spørgsmålet,³⁹ så her blot et kort referat mit resultat.

»Gottorp« er navnet på det slot vest for Slesvig by, der siden 1268 havde været de sønderjyske hertugers normale residens. Siden kong Hans i 1490 måtte dele Hertugdømmerne med sin yngre broder, var Gottorp Frederiks residens. På Gottorp boede han helst, og derfra styrede han de dele af Hertugdømmerne, der var tilfaldet ham. Sådan fortsatte det resten af hans liv, ikke blot under Christian II, men også da han selv blev kong Frederik I af Danmark. Han døde 1533, og efter Grevens Fejde 1536 blev hans ældste søn Christian dansk konge. I kraft af det oldenborgske kongehus' tysk-dynastiske tænkning måtte også Christian III dele magten i Hertugdømmerne med sine yngre brødre, skønt det slesvig-holstenske ridderskab helst havde undgået det og straks efter Frederik Is død havde hyldet alle hans fire sønner som »samhertuger«. En ny deling måtte alligevel til, og den blev gennemført i 1544. Adolf blev da hertug af Gottorp, Christian selv styrede de kongelige dele fra Sønderborg og Segeberg, mens Hans den Ældre fik Haderslev.

Når Broder Jakob 1539 kaldte sig selv »Gottorpius« markerede han dermed, at han som Christian IIs yngre broder besad en ret til Gottorp analog med den, Frederik havde fået ved delingen af hertugdømmerne med kong Hans i 1490. Men i samme titel anførte Jakob også sit embede som franciskanernes provincialminister i Dacia. Dermed bekræftede han sit eget franciskanske kald og viste, at han med tilnavnet ikke tilsigtede et politisk mål for sig selv, han stræbte ikke efter at blive hertug på

39. O.H. Møller: *Vermischte Nachrichten und Urkunden, welche Ludolphum Naamani betreffen*, Flensburg 1775, s. 28f. Jfr. JNR: 1986, s. 55-80.

Gottorp. Tværtimod tog han ansvaret for sit franciskanske bo, idet han i brevene sørgede for sine medbrødres vilkår, når han var borte. Tilnavnet »Gottorpius« må altså forstås som en demonstration især på andres vegne. Ved overvejelse af Jakobs situation er meningen ikke vanskelig at få øje på. Realpolitisk vidste han, at fætteren Christian III nu havde magten. Men ved at kalde sig »Gottorpius« tilkendegav han sin loyalitet mod den i hans øjne legitime konge, nemlig sin slagne og på Sønderborg fangne broder Christian II. Tilnavnet var samtidig en demonstration mod den sejrriige usurpator og fjende af katolicismen, Christian III, og formentlig også mod dennes plan om en ny opdeling af hertugdømmerne. Endelig viste Jakob loyalitet imod sin katolske kusine, Anna, og hendes mand, hertug Albrecht den VII af Mecklenborg. Under Grevefejden havde de to kæmpet for Christian II's sag. Under deres beskyttelse havde Jakob og andre fra Danmark fordrevne medbrødre kunnet finde et foreløbigt asyl i Mecklenborg, så han var dem personligt en tak skyldig. Alt dette tilsammen giver en logisk forståelig tolkning af tilnavnet »Gottorpius«.

KRJ indvender forskelligt imod denne opfattelse.⁴⁰ Meget deraf er dog irrelevant, f. eks. når han gør et problem ud af, om fordrivelsen fra Danmark fandt sted 1537 eller 1538, eller om Jakob blev valgt til provincialminister i Danmark eller først i Mecklenborg, eller når han spørger, hvor Jakobs embedssegel mon blev af? Sandsynligvis har de breve, Møller i 1775 lod trykke, faktisk været beseglede, men han omtalte det ikke, og originalerne er nu forsvundne. Når broder Lütke Naamensen som Jakobs »commissarius« fik fuldmagt til generalabsolution, var det ikke for at kunne absolvere brødrene for at have havde levet uden ordensdragt. Den tilladelse havde de allerede med henvisning til deres nødsituation i Danmark fået fra generalministeren i Nizza i 1535, som et andet af Lütke Naamensens dokumenter viser.⁴¹ KRJ tager simpelthen fejl, når han beskylder mig for at forveksle to andre eksilerede franciskanere, nemlig Villehad fra Gorkum og Rasmus i Louvain.⁴² At diskutere, om Jakob fra begyndelsen havde plan-

40. KRJ, s. 32-37.

41. O.H. Møller: *Vermischte Nachrichten und Urkunden, welche Ludolphum Naamani betreffen*, Flensburg 1775, s. 25f., brev nr. XIV.

42. KRJ, s. 35, note 39. JNR: *Franciskanerne i Norden*, Ælnoths skriftserie, nr. 3, København 1994, s. 20 omtales kun martyren St. Villehad af Gorkum, ikke Broder Erasmus i Louvain.

lagt at rejse til Amerika som missionær, eller om han fik ideen på generalkapitlet i Mantua 1541 eller måske først ved mødet med kejseren i Spanien 1542, giver ikke megen mening. Ingen kilder kan besvare spørgsmålet. Min tolkning af Gottorpius-navnet afviser KRJ med den begrundelse, at det først var langt senere, de hertugelige dele af hertugdømmerne officielt blev kaldt »de gottorpske«. Men mit argument afhænger slet ikke deraf, men kun af navnet på residensslottet selv. At Jakob skulle have antaget det, fordi man i senere tyske studentermatrিকler mente, at Gottorp lå i Holsten, og fordi han så kunne blive opfattet som tysk undersåt, er en helt urimelig anakronisme! Men i øvrigt er det ikke mig, der har fundet på også at bruge begrebet territorielt. Mange danske historikere skriver om »de gottorpske« overfor de »segebergske« eller »kongelige« dele af Hertugdømmerne også i 1500-tallets begyndelse.⁴³

Det er altså umuligt at se, at disse spredte og ofte misforståede indvendinger på nogen måde kan afkræfte min tolkning. Når Jakob i sit eksil i Mecklenburg betegnede sig som »den gottorpske«, bekræfter det ikke blot hans identitet og hans formelle dynastiske rettigheder som yngre søn af kong Hans. Det viser også, at Jakobs franciskanske kald ikke hindrede ham i klogt at vurdere og prøve at bruge de politiske muligheder, der lå i hans dynastiske situation, ikke til sin egen fordel, men for at støtte sine slægtninges efter hans mening retfærdige sag.

Pladsen her tillader ikke yderligere behandling. Jeg giver afkald på at argumentere for, at »Jakob Johansen« i »Uddrivelseskrøniken« med dette navn både opretholdt sin anonymitet og talte sandhed om sit ophav, idet Johannes er den latinske form for Hans, uanset om han er konge eller ej.⁴⁴

Min konklusion er, at kun ved at fornægte eller fordreje kildematerialet kan KRJ afvise min opfattelse, nemlig at Jakob hos Hamelmann, Jakob i Mecklenborg og Jakob i Mexiko er en og samme danske kongesøn. Han fik et af de mærkeligste livsforløb, der kan påvises i den danske historie. Det må være på tide, at man ikke længere ignorerer, mistænkeliggør eller benægter den, men at man endelig tildeler ham den plads i danmarkshistorien, han så rigeligt har fortjent.

43. F. eks. Michael Venge: *Danmarks Historie*, bd. 2, København 1980, s. 222 og 334.

44. JNR, 1986, s. 87-88.

Summary

Kaare Rübner Jørgensen's (KRJ) intention is to prove that the results of my research on the life and identity of the Franciscan friar Jakob the Dane (c. 1483-1566) are fundamentally erroneous. KRJ claims that my sources are unreliable, and he dismisses my use of them.

In answer to this, I first present a brief survey of the historical picture of Friar Jakob through the centuries, concluding with my own lifelong studies.

Then I show how KRJ's own paradigms have led him to this excessive criticism. According to himself, his judgments are mainly influenced by two specific theories of interpretation: »deconstructivism« and »demythologization«. Directed by these guidelines, he cast doubts on the reliability of the most important sources. This is, however, an arbitrary and unacceptable use of foreign theories taken from other disciplines such as literary history and theology, and they are not suitable for evaluation of historical sources. Therefore KRJ's rejection of my work must essentially be dismissed as a mistake.

I exemplify this by dealing with one important question, namely whether Friar Jakob really was born a member of the Danish Royal House? From the 16.th. century onwards, all Mexican, Spanish and Franciscan texts say that he was. My studies have consisted in a thorough investigation of these and all other available sources about him in the Old and the New World.

KRJ dismisses the Mexican primary sources as »mythological« and therefore unreliable. He rejects their information about Jakob's royal birth as Franciscan wishful thinking based on Jakob's surname in Mecklenburg, »Gottorpius«, because »Gottorp was a castle«! But the only surname Jakob actually used in Mexico was »Dane« or »Danish«. He alone could have told his superiors about his identity. KRJ's claim is unfair, and even curious, because elsewhere he rejects my interpretation of »Gottorpius«. Jakob only used this name in 1539 in Mecklenburg during the dynastic conflict in Denmark, but at the same time he confirmed his Franciscan vocation by calling himself »Provincial Minister of Dacia«. In this way he manifested his origin as the younger brother of the imprisoned king Christian II, analogous to the first division of the Duchies in 1490.

In contrast to other historians, KRJ denies that »Gottorpius« may have had this meaning at that time. But the decisive witness for Jakob's affiliation with the Danish royal family is the historian of the county of Oldenburg, Hermann Hamelmann. His list of the three eldest sons of

King Hans and Queen Christine names them: »Johan, Carsten (Christian) and Jakob«. KRJ's objection is that Christian II was later called »primogenitus«, whereas Hamelmann placed him as the second son. The explanation is that Johan died prematurely, and when Christian later was recognized as heir to the throne, the documents never referred to him as »first-born«, but only as »son« or »elder son« of King Hans. Only Paulus Heliæ used the term »primogenitus« about him c. 1520.

These examples suffice to show how I have answered the criticisms of KRJ. His objections are insufficient as demonstrations of the alleged shortcomings of my research of the life of Friar Jakob the Dane.

